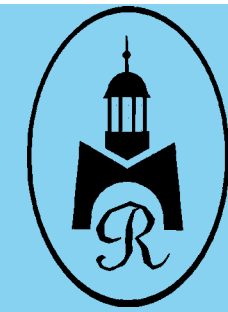

RYBNICKI KURIER MUZEALNY

14 maj 2010, Noc Muzeum, numer bezpłatny

DZIAŁ HISTORII I KULTURY REGIONU

Powstał w roku 1980 w wyniku połączenia dwóch dotychczas oddzielnych działów merytorycznych, które gromadziły zbiory związane z historią miasta i dawnego powiatu rybnickiego. Szeroki obszar zainteresowań badawczych przyczynił się do wyodrębnienia w jego ramach grup specjalistycznych: historii, etnografii, sztuki, historii i techniki górnictwa, archeologii i przyrody nieożywionej. Zgromadzone w nich zbiory liczą na dzień dzisiejszy przeszło 10 tys. eksponatów. Trzy odrębne tematycznie grupy tworzą archiwum działu w zakresie: historii, etnografii i górnictwa liczące ponad 26 tys. zbiorów.

Grupa historii gromadzi zbiory dokumentujące dzieje miasta i regionu od czasów najdawniejszych do współczesności. Wśród nich są starodruki, dokumenty, fotografie, klisze szklane, kroniki, kartografia, odznaczenia i medale, sztandary, mundury oraz malarstwo i grafika.

W zbiorach grupy etnograficznej znajdują się przedmioty związane z kulturą materialną, duchową i symboliczną śląskiej grupy etnograficznej końca wieku XIX i wieku XX.

Grupa sztuki, to kolekcja malarstwa i grafiki, rzemiosła artystycznego, mebli oraz pokaźny zbiór plastyki współczesnej.

W grupie historii i techniki górnictwa gromadzone są zbiory ukazujące historię przemysłu rybnickiego na przestrzeni wieków.

Grupa przyrody nieożywionej posiada eksponaty z zakresu geologii i paleontologii, które obrazują tworzenie się pokładów węglowych i ich budowę.

Grupa archeologiczna gromadzi zbiory przejęte przez Muzeum po badaniach archeologicznych na zamku rybnickim w roku 1993.

Zbiory Działu Historii i Kultury Regionu prezentowane są na wystawach stałych: „Rybnik nasze miasto”, która składa się z trzech odrębnych części - historycznej, etnograficznej i sztuki oraz „Wyrobnisko górnicze” stanowiące podstawę w prowadzeniu działalności edukacyjnej. Ich szeroki zakres tematyczny jest przyczynkiem do prac naukowo-badawczych pracowników działu, wynikiem czego są artykuły naukowe i publikacje książkowe oraz wydawnictwa towarzyszące wystawom czasowym. Zbiory działu są również często wypożyczane dla celów wystawienniczych innych placówek kultury w kraju i za granicą. Dział stanowi również miejsce, w którym szkolą się na praktykach i stażach przyszli adepci historii, sztuki, etnografii i muzealnictwa.

DNI RYBNIKA 2010 III JARMARK „GINĄCE ZAWODY – ZABAWKA LUDOWA (PREZENTACJA I WARSZTATY) MUZEUM W RYBNIKU 17 CZERWCA 2010 GODZ. 15.00–20.00

Tradycyjna zabawka ludowa, to rodzaj zabawki, która w Polsce nie zanika. Istnieje zainteresowanie zabawką ludową zarówno wśród twórców, jak i ich odbiorców, stąd inspirowanie twórców zabawką ludową zajmujących się tym gatunkiem wytwórczości. Kiedyś, zabawki nie odgrywały takiej roli jak dziś, pomimo to dorosli w miarę możliwości, z chęcią zabawienia najmłodszych wykonywali zabawki własnoręcznie. Zabawki te posiadały duże walory artystyczne. Garnarze lepili z gliny gwizdki, fujarki, okaryny oraz przeróżne figurki zdobiące barwnym ornamentem i polewą. Takie wyroby prezentują wraz z pokazem ich tworzenia Grażyna Kruzyńska i Małgorzata Gabryel z Żywca. Lalki i pierrotki z gałganków wykonywane dawniej przez starsze dzieci, oraz drewniane figurki zwierząt strugane ogiś przez stolarzy prezentować będą na swoim stoiku Maria i Czesław Kubikowie z Czechowic-Dziedzic oraz Małgorzata Gabryel. Rzeźbiarz Czesław Kubik prezentuje również zabawkę ruchomą służącą od dziesięcioleci jako przyrząd do koordynacji ruchu dziecka (zabawki tego typu posiadały kółka i drążek). Twórca z Czech, Pavel Krak prezentować będzie zabawki drewniane dla chłopców (pociągi, auta z przyczepą, traktory, wozy drabiniaste). Ruchome zabawki z drewna oraz ich sposób tworzenia zaprezentuje Galeria Drzewiej Edwarda Góreckiego z Alwerni (fotografia obok)

śląskiej. Założone 40 lat temu rybnickie Muzeum, mając na uwadze rolę górnictwa węglowego, jak również jego tradycyjną i współczesną funkcję w tworzeniu dóbr kultury podjęło dalszy trud gromadzenia i zabezpieczania pamiątek górniczych. Znajdu-

ją się w Dziale Historii i Kultury Regionu grupy górnictwa, gromadzą zbiory ilustrujące historię i technikę kopalni oraz twórczość plastyczną przedstawiającą pracę górnika, świat tradycji i wierzeń oraz sferę zainteresowań, pasji i rozrywek dawnych gwarków.

Każdy z przeszło 2000 eksponatów posiada swoją dokumentację, przy wykorzystaniu komputerowego programu „Kustos”, zaś opracowane dane o kopalniach ROW – u przechowywane są w komputerowej Bazie

cd. na następnej stronie

JUBILEUSZ 35-LECIA WSPÓŁPRACY MUZEUM Z SiTG

Rozwój przemysłu wydobywczego na obszarze dawnego powiatu rybnickiego przyniosła rewolucja przemysłowa, która wprowadziła istotne zmiany na terenie państwa pruskiego, także na obszarze Górnego Śląska. Od schyłku XVIII wieku powstało na tym terenie wiele kopalni i zakładów przetwórczych. Pamiątki po tym rozwijającym się od ponad 200 lat przemśle górniczym trafiły jako pierwsze eksponaty do Muzeum Społecznego pod nazwą Komitet Zbiorów Muzealnych Ziemi Rybnicko – Wodzi-

WYSTAWA JUBILEUSZOWA

prezentuje zbiory grup historii i etnografii. Największą część z nich stanowią pamiątki związane z okresem powstania i plebiscytu na Górnym Śląsku oraz ze strojem śląskim. O działalności grupy sztuki – ekspozycja na II piętrze.

**ZAPRASZAMY
DO ZWIEDZENIA
EKSPOZYCJI**

STRÓJ LUDOWY W RYBNICKIM

Tradycyjny strój ludowy przechodząc zgodnie z miejscową tradycją, z pokolenia na pokolenie, zmieniał się stosownie do potrzeb i upodobań miejscowej kultury. W regionie Rybnika w zasadniczych założeniach nie różnił się od stroju górnośląskiego. Najwięcej wspólnych cech miał ze strojem bytomsko-rozbarskim i raciborskim.

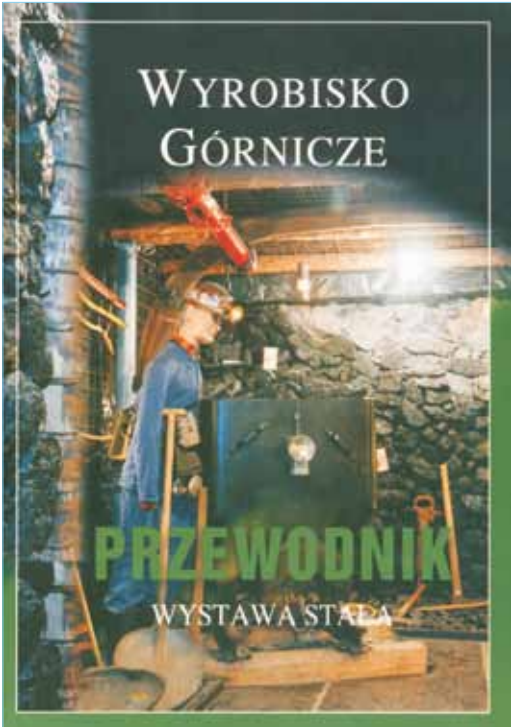
Komplet kobiecego stroju ludowego w rybnickim od połowy XIX, tworzyła długa, pofałdowana kiecna na staniku – lejniku o półokrągłym dekolcie. Jakła była wierzchnim okryciem w formie luźnej, rozszerzanej ku dołowi bluzki, z długimi rękawami i stójką. Całość kompletu zdobiła zopaska szyta z atlasu lub jedwabiu. Strój odświętny noszony przez mężatki i panny, składał się z białego, płóciennego kabotka (bluzki) z rękawami do łokcia zdobionymi wraz z dekoltem koronkową kryzą. Ramiona zakrywano jedwabną lub bawełnianą chustą tzw. merynką w białej lub kremowej tonacji, często z wzorem drukowanych kwiatów i brzegiem wykończonym długimi frędzlami. Identyfikacyjny zestaw stroju wykorzystywano w celach reprezentacyjnych. Jedyną różnicą było nakrycie głowy – panny zakładały galandę, mężatki czepiec lub chustkę purpurkę zawiązaną na żurok. Kiecki i jakle na beztydzień (dzień powszedni) nie różniły się krojem od odświętnego kompletu, jedynie materiał z jakiego były szyte był tani i nietrwały. Szyto je domowym sposobem, ręcznie lub maszynowo. Całość uzupełniała skromna płócienna zopaska (fartuch) i ciemny żurok zawiązany z tyłu głowy lub chustka zawiązana pod brodą. Kobięcy strój ślubny zależał od majątności wstępującej w związek małżeński, ale zawsze był niezwykle uroczysty i odznaczał się powagą. Elegancka czerń była głównym kolorem w stroju panny młodej jeszcze do końca I wojny światowej. W tym kolorze była jakła, również ciemna była kiecna. Komplet ten uzupełniała kolorowa, ale zawsze stonowa-

menchesteru (sztuksu) w brzowej tonacji. W święta mężczyźni ubierali czarny gang (garnitur), koszulę ze sztywnym kragielkiem (kołnierzykiem) i krawatem lub wspomnianą jedwabką. Na głowie nosili kłobuk (kapelus) lub sztafniok (melonik). Do szycia garniturów używano także materiałów w pionowe prążki, co odzwierciedliło się w kompletach ślubnych w postaci sztucznych spodni, które wraz z surdudem i cylindrem tworzyły wytworny komplet.

35 LAT WSPÓŁPRACY MUZEUM Z SITG

Danych. We wrześniu 1975 roku zostało podpisane porozumienie o współpracy pomiędzy Muzeum w Rybniku a Stowarzyszeniem Inżynierów i Techników Górnictwa Zarząd Oddziału w Rybniku, reaktywowane w latach 1995, 2000 i 2005. Rozwijająca się od 35 lat współpraca pozwoliła na pomoc w gromadzeniu, zabezpieczaniu i powiększaniu zbiorów związanych z przemysłem górnictwem, a także w organizowaniu wystaw stałych i czasowych. Na przestrzeni istnienia rybnickiego Muzeum wielokrotnie organizowano przy współpracy z Zakładowymi Kołami SITG, różnego rodzaju konkursy: na zbiór zabytków górnictwa, skamieliny, fotografie, na rzeźbę w węglu, graficę i łupku węglowym. Wynikiem tego było powiększenie zbioru grupy górnictwa o nowe eksponaty w postaci map, narzędzi, dokumentów, symboli przynależności, fotografii i klisz szklanych, malarstwa i grafiki oraz o pożądanego zbioru rzeźby w węglu i graficę, a także w łupku węglowym. Część pozyskanych zbiorów prezentowaliśmy w części historycznej wystawy stałej „Rybnik

Pracownicy Działu Historii i Kultury Regionu: Aleksandra Grabiec (starszy kustosz), Maria Budny-Malczewska (kustosz), Dawid Keller (adiunkt), Aleksandra Borowska (asystent)

na zopaskę. W regionie Rybnika występował także chłopski strój ślubny w białej tonacji, zdarzało się to jednak niezwykle rzadko. Oprócz aspektu symbolicznego był on wynikiem przejmowania mody miejskiej przez środowiska wiejskie.

Mężczyźni jeszcze na początku XIX wieku ubierali bieleżną ze zgrzebnego płótna. Nosili spodnie – galoty-jelenioki szyte z jeleniej skóry i kamizelkę z długim kapudrokiem (surdutem) sztytem z granatowego sukna. Koszulę pod szyją podwiązywano jedwabką, którą wiązano z przodu w węzeł. Latem wkładali na głowę czarny wysoki kapelus – kłobuk, w porze zimowej tchórzówkę albo baranicę. Po koniec XIX wieku męski strój ludowy zaginął. Od tego momentu, pod wpływem mody miejskiej, mężczyźni zaczęli nosić anguc (garnitur). Składał się on z marynarki, spodni i westy (kamizelki). Na beztydzień szyty był najczęściej z tzw.

Strój ludowy stał się na Górnym Śląsku zjawiskiem nieuchronnie odchodzącym od połowy XX wieku. Wraz z odejściem najstarszego pokolenia w regionie powiatu rybnickiego zanikł zupełnie, dlatego jest wart ocalenia oraz szczegółowego opisu.

Aleksandra Grabiec

DZIAŁ HISTORII I KULTURY REGIONU
ZWRACA SIĘ Z PROŚBĄ (KONTAKT: TEL. 324327466) O PRZEKAZYWANIE DO ZBIORÓW MUZEALNYCH PAMIĄTEK ZWIĄZANYCH Z KULTURĄ LUDOWĄ, ZWŁASZCZA STROJU LUDOWEGO, A W SZCZEGÓLNOŚCI FOTOGRAFII DOKUMENTUJĄCYCH ZWYCZAJE I OBŘEDY LUDOWE.

wszechnianie oraz ochrona obrazu górnictwa – symbolu polskiego przemysłu, wysoko cenionego zawodu oraz dziedzictwa kulturowego naszego regionu.

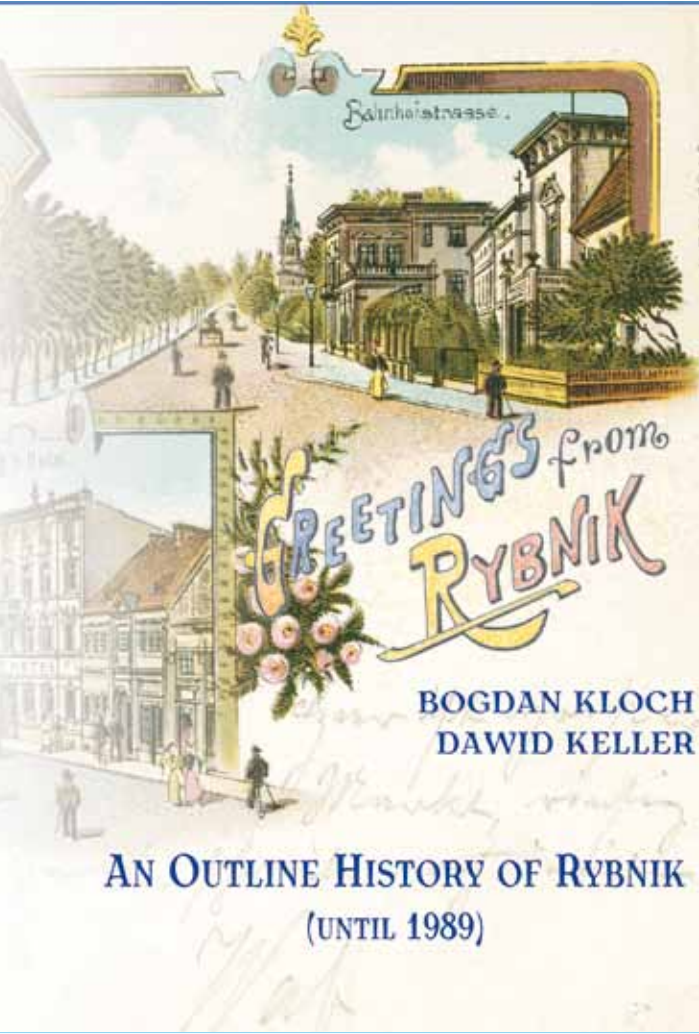

Pani Aleksandrze Gierze, stażystce DHiR, składamy serdeczne podziękowania za współpracę.

LIFITING WYSTAWY STAŁEJ „RYBNIK NASZE MIASTO”

Co pewien czas przychodzi pora na zmiany. Projektując nową wystawę stałą w części historycznej wysunęto następujące założenia:

1. Głównym (i docelowym) odbiorcą wystaw są osoby dorosłe lub też starsza młodzież posiadająca odpowiedni minimalny zasób wiedzy początkowej
2. Wystawa winna być jasna, czytelna i łatwa w odbiorze dla każdego zwiedzającego
3. Wystawa stała powinna być okresowo zmieniana, co może zachęcić mieszkańców Rybnika do częstszego odwiedzania Muzeum
4. Wystawa powinna zainteresować również małe dzieci zwiedzające ją z rodzicami
5. Wystawa powinna być atrakcyjna wizualnie i odpowiadać najnowszym kryteriom technicznym
6. Sala wystawowa winna być łatwo poddawana modernizacji i zmianom, które

re umożliwią organizację na tej przestrzeni atrakcyjnych lekcji muzealnych dla różnych grup wiekowych

7. Zwiedzający powinien otrzymać czas na skorzystanie z elementów wystawy

8. Wystawa winna odzwierciedlać aktualny poziom wiedzy historycznej

9. Wystawa powinna przedstawiać jak największą część (niekoniecznie jednocześnie) eksponatów muzealnych

Analiza przytoczonych założeń wskazuje na ich pozorną sprzeczność. Jak bowiem pogodzić z jednej strony aktualność wystawy i atrakcyjność dla małych dzieci, jak sprawić aby w czytelny sposób przedstawić jak największą liczbę eksponatów?

Mając świadomość tych sprzeczności wysunęto koncepcję budowy wystawy będącej połączeniem multimedialności z obfitą prezentacją „żywych”

ekspонатów. Dlatego znaczną przestrzeń zajmuje strefa interaktywna. Jeszcze dość rzadko można w Muzeum dotknąć, usiąść, poczytać... doświadczyć przeszłości. Każdy zwiedzający nową wystawę będzie mógł zasiąść w wygodnym fotelu, zobaczyć filmy z przeszłości miasta. Albo wziąć do ręki reprint gazety z przeszłości, i tej bliższej i dalszej. A zapewniamy, że lektura będzie interesująca.

Nowa wystawa zapewni również atrakcję dla najmłodszych, w czasie gdy rodzice będą zagłębiać się w przeszłość. Mam nadzieję, że puzzle przedstawiające charakterystyczne elementy Rybnika, kolorowanki czy możliwość wykonania bezpłatnej fotografii zaciekać dzieci. Wydaje mi się, że nie tylko one zechcą stanąć za ilustracją i upamiętnić wizytę w Muzeum w Rybniku przybierając pozycje z rybnickiej pocztówki z początku XX w.

Gdy pierwsze wrażenia przemina, przyjdzie czas na spotkanie z eksponatami

mi – zarówno tymi realnymi, w gablotach stałych jak i tymczasowych,

jak i przedstawionymi na ekranach komputerów. Będzie to okazja do zapoznania się z niemal wszystkimi naszymi zbiorami.

W gablotach umieszczonych na środku sali będą przedstawiane wystawy czasowe. Pierwsza z nich koresponduje z wystawą jubileuszową i przedstawia materiały propagandowe z okresu plebiscytu na Górnym Śląsku. Już w sierpniu zapraszamy na kolejną, tym razem poświęconą dziejom wojska w Rybniku w okresie międzywojennym.

Na wystawie nie zabraknie również kalendarium dziejów miasta, zaktualizowanego względem publikowanego w „Zarysie dziejów Rybnika”. Po raz pierwszy również postanowiliśmy przekazać informacje o każdej z dzielnic Rybnika, wskazując najważniejsze daty w ich dziejach.

Mam nadzieję, że nowy wygląd części historycznej wystawy „Rybnik nasze miasto” spełni pokładane w nim nadzieje i zachęci do częstszych wizyt w Muzeum. Ciągłe bowiem będzie można spodziewać się czegoś nowego.

Wystawę przygotował zespół:

dr Bogdan Kłoch (dyrektor Muzeum w Rybniku), Dawid Keller (autor scenariusza), Sławomir Studnik, Michał Zydek, Aleksandra Giera, Piotr Kotas.

Dawid Keller

ZAPROSZENIE

Dział Historii i Kultury Regionu zaprasza osoby zainteresowane historią Rybnika, powiatu rybnickiego i Górnego Śląska do korzystania ze zbiorów. Zapraszamy również studentów kierunków humanistycznych (głównie historii i etnologii) na praktyki i staże.

ZARYS DZIEJÓW RYBNIKA

OD PONAD 20 LAT NIE WYDANO ZWARTĘ PRACY POŚWIĘCONĄ DZIEJOM RYBNIKA. WYPEŁNIAJĄC TĘ LUKĘ, W OCZEKIWIANIU NA MONOGRAFIE MIASTA, W 2007 R. DYREKTOR

MUZEUM W RYBNIKU, BOGDAN KŁOCH, I PRACOWNIK DZIAŁU, DAWID KELLER, PRZYGOTOWALI PODRĘCZNĄ KSIĄŻKĘ, NIESŁUSZNIE TYTUŁOWANĄ „POZDROWIENIA Z RYBNIKĄ”. ZNAČNE ZAINTERESOWANIE PRZYCZYNIŁO SIĘ DO PRZYGOTOWANIA WERSJI W JĘZYKU

W SKRÓCIE

Dział przygotował w ostatnich latach kilka ważnych dla badania dziejów Rybnika publikacji:

Kościół p.w. św. Antoniego Padewskiego w Rybniku, autorzy Bogdan Kłoch i Aleksandra Grabiec, Rybnik 2006

150 lat kolei w Rybniku, praca zbiorowa pod redakcją Bogdana Kłocha, Aleksandra Grabiecia i Dawida Kellera, Rybnik 2007

100 lat kościoła p.w. św. Antoniego Padewskiego w Rybniku, autorzy tekstu Bogdan Kłoch i Aleksandra Grabiec, Rybnik 2007

Wodociągi i kanalizacja Rybnika. Zarys dziejów, autorzy Bogdan Kłoch i Dawid Keller, Rybnik 2007

Z kart historii powiatu rybnickiego, praca zbiorowa pod redakcją Dawida Kellera, Rybnik 2008

Zarys dziejów Rybnika (do 1989 r.), autorzy Bogdan Kłoch i Dawid Keller, Rybnik 2008

Rybnik i powiat rybnicki w okresie II wojny światowej, praca zbiorowa pod redakcją Bogdana Kłocha i Dawida Kellera, Rybnik 2009

Abriss der Geschichte von Rybnik (bis 1989), autorzy Bogdan Kłoch i Dawid Keller, tłumacz Aleksander Ellnain, Rybnik 2009

Historia gospodarcza Rybnika i powiatu rybnickiego w XIX i XX w., praca zbiorowa pod redakcją Dawida Kellera, Rybnika 2010

An Outline History of Rybnik (until 1989), autorzy Bogdan Kłoch i Dawid Keller, tłumacz Karina Hanisz, Rybnik 2010

Informujemy, że 4 marca 2011 r. odbędzie się konferencja naukowa pt. **Rybnicki Okręg Węglowy 1945–1989. Praca-gospodarka-społeczeństwo**. W tym samym dniu ukáže się wydawnictwo pokonferencyjne (kolejny numer „Zeszytów Rybnickich”).

Grudzień 2010 – wystawa czasowa *Hej kołeda, kołeda* poświęcona kołedowaniu na Górnym Śląsku.

Poszukujemy pamiątek po okresie PRL-u, fotografii związanych z kulturą ludową regionu rybnickiego, zwłaszcza stroju chłopskiego, pamiątek związanych z historią Rybnika i powiatu rybnickiego.

